

УДК:378.141:635.01

**БІОСТАЦІОНАР ВІННИЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ЯК НАВЧАЛЬНА,
НАУКОВА ТА ВИРОБНИЧА БАЗА У
ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ САДОВО-
ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

В. М. ПРОКОПЧУК, канд. біол. наук,
доцент

В. І. ЦИГАНСЬКИЙ, канд. с. - г.
наук, старший викладач

О. І. ЦИГАНСЬКА, канд. с. - г. наук,
асистент

М.В. МАТУСЯК, асистент

Вінницький національний аграрний
університет

Розглянуто питання формування та використання біостаціонару як навчальної, наукової та виробничої бази у підготовці фахівців за спеціальностями «Лісове господарство» та «Садово-паркове господарство» при викладанні предметів професійно орієнтованих дисциплін. Обґрунтовано значення біостаціонару у питаннях вивчення перспективності використання декоративних видів рослин для озеленення різних об'єктів Вінниччини. Систематизовано видовий склад колекцій декоративних рослин біостаціонару Ботанічного саду «Поділля» ВНАУ.

Ключові слова: біостаціонар, колекція, вид, декоративні форми, практична підготовка.

Табл.1. Літ.5.

Процес підготовки фахівців лісового і садово-паркового господарства у ВНАУ здійснюється як завдяки високопрофесійному науково-педагогічному персоналу, так і за наявності відповідної навчально - практичної бази для студентів – лабораторій, садових центрів, ботанічного саду, що в сукупності формує собою єдиний освітній комплекс. У підготовці фахівців даного профілю велике значення має контакт з фіторізноманіттям – рослинними угрупованнями, що дає змогу не лише знати теорію, а й отримувати необхідні практичні вміння. Ботанічний сад до якого входять дендрарій, оранжерея, експозиційна ділянка та біостаціонар є найближчим флористичним об'єктом університету, і виступає своєрідною «живою зеленою лабораторією» для ряду навчальних дисциплін, зокрема, таких як квітникарство, декоративна дендрологія, лісознавство, топіарне мистецтво, декоративне розсадництво з основами насінництва, тощо [1, 2]. В нашому університеті цій меті і слугує біостаціонар, який розміщений безпосередньо на його території.

Біостаціонар був закладений у березні 2015 року на базі Ботанічного саду «Поділля» Вінницького національного аграрного університету з метою створення колекцій декоративних рослин, проведення практичних занять з

професійних дисциплін, наукової роботи та для проходження студентами навчальної і виробничої практик.

Ініціаторами створення біостаціонару були ректор університету Мазур Віктор Анатолійович, декан агрономічного факультету Дідур Ігор Миколайович, завідувач кафедри садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства доцент Прокопчук Валентина Мар'янівна. Під керівництвом яких, а також за участі викладачів кафедри садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства біостаціонар постійно поповнюється новими видами рослин за рахунок співпраці з рядом наукових установ та садових центрів.

Видовий склад розсадника на сьогодні складає близько 100 видів, розміщених на площі 0,35 га. Систематичний принцип підбору і розміщення видів у колекціях зіграв значну роль у систематиці рослин не лише для науково-дослідної, а й для навчальної роботи. У розсаднику представлена значна кількість родин, які зустрічаються у флорі України. В свою чергу кожна родина представлена видовим складом.

У навчальному процесі розсадник головний об'єкт під час проходження навчальної практики та практичних занять. Завершуючи лекційний курс із систематики рослин, студентів знайомлять з різноманітністю життєвих форм, кількісним складом представників різних родин покритонасінних в природному і безпосередньо зростаючому вигляді. Вони мають можливість наочно вивчати морфологічні особливості рослин, а також характерні морфологічні ознаки родин, які представлені в колекції [3].

Крім того студенти знайомляться з рослинами, які можуть бути введенні в культуру (лікарські, декоративні), а також з дикорослими корисними рослинами, що згадуються в лекційному курсі, та іншими видами, що заслуговують уваги [4].

Розсадник також дає можливість знайомитися з рослинами інших регіонів нашої країни та інших країн і континентів, та вивчати можливості інтродукції деяких з них. Під час екскурсій розсадником студенти знайомляться з цікавою і багатю колекцією рідкісних та реліктових видів. Та частина біостаціонару, де розміщені деревоподібні та кущові форми рослин (так звана парково-лісова зона), дає можливість вивчати екологічні умови зростання та взаємний вплив різних видів один на одного, їх загальний розвиток в умовах колекції (табл. 1).

На даний час на об'єкті біостаціонару розміщено колекційні особини деревно-чагарникової флори у кількості 411 шт. Життєві форми рослин налічують: дерев (21 %) – 89 особин, кущів (79 %) – 322 особини.

Таблиця 1

Видовий склад деревно-чагарникових і трав'янистих рослин біостаніонару кафедри Садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства

№ Назва рослин		Родина	Кількість, шт.
1	<i>Picea abies</i>	Pinaceae	3
2	<i>Picea pungens</i>		3
3	<i>Picea pungens</i> f. <i>Glauca</i>		6
4	<i>Pinus strobus</i>		3
5	<i>Pinus sylvestris</i>		1
6	<i>Picea glauca</i>		5
7	<i>Pinus mugo</i>		5
Всього			26
1	<i>Taxus baccata</i> L.	Taxaceae	6
2	<i>Taxus media</i>		5
Всього			11
1	<i>Juniperus virginiana</i>	Cupressaceae	7
2	<i>Juniperus communis</i>		5
3	<i>Chamaecyparis Lawsoniana</i>		10
4	<i>Chamaecyparis pisifera</i>		4
5	<i>Juniperus horizontalis</i>		5
6	<i>Juniperus chinensis</i>		2
7	<i>Juniperus sabina</i>		9
8	<i>Juniperus excelsa</i>		5
9	<i>Thuja occidentalis</i> f. <i>Smaragd</i>		9
10	<i>Thuja occidentalis</i> f. <i>Pyramidalis</i>		8
11	<i>Platyclusus orientalis</i>		7
12	<i>Thuja occidentalis</i> L. f. <i>globosa</i> Gord.		4
13	<i>Thuja occidentalis</i> f. <i>Teddy</i>		1
14	<i>Juniperus scopulorum</i>		1
15	<i>Thuja occidentalis</i> Europe Gold		1
16	<i>Thuja occidentalis</i> f. <i>Wagneri</i>		1
17	<i>Thuja plicata</i>		1
Всього			80
1	<i>Syringa vulgaris</i>	Oleaceae	5
2	<i>Syringa josikaea</i>		5
3	<i>Ligustrum vulgare</i>		5
4	Forsythia suspensa		5
5	Forsythia europaea		5
Всього			25
1	<i>Hydrangea arborescens</i>	Hydrangea	5
2	<i>Philadelphus coronarius</i>		5
3	<i>Deutzia scabra</i>		5
Всього			15
1	<i>Ginkgo biloba</i>	Ginkgoales	6

Продовження таблиці 1.

1	Magnolia kobus	Magnoliaceae	2
2	Magnolia soulangeana		2
3	Magnolia acuminata		2
4	Magnolia tripetala		3
Всього			9
1	Berberis vulgaris	Berberidaceae	6
2	Berberis thunbergii		3
3	Berberis ottawensis		1
Всього			10
1	Cotoneaster horizontalis	Rosaceae	4
2	Viburnum opulus		5
3	Spiraea vanhouttei		1
4	Spiraea japonica		15
5	Spiraea japonica(Gold flame)		1
6	Chaenoméles japonica		15
7	Spiraea nipponica		2
8	Physocarpus opulifolia		5
9	Physocarpus opulifolia (Lutescens)		1
10	Physocarpus opulifolia (Red Diablo)		1
11	Spiraea thunbergii		1
12	Amygdalus triloba		5
13	Spiraea salicifolia		6
14	Prunus serrulata		2
Всього			64
1	Euonymus verrucosoides	Celastraceae	3
2	Euonymus verrucosus		6
Всього			9
1	Buxus sempervirens	Buxales	30
1	Genista tinctoria	Fabaceae	10
1	Catalpa speciosa	Bignoniaceae	3
1	Quercus rubra	Fagaceae	5
1	Corylus colurna	Betulaceae	103
1	Acerplata noides	Aceraceae	6
1	Lonicera caprifolium	Caprifoliaceae	5
1	Rhamnus cathartica	Rhamnaceae	5
Багаторічні та однорічні трав'янисті рослини			
1	Hosta		10
2	Aster alpinus		50
3	Penstemon barbatus		10
4	Pelargonium zonale		10
5	Flox subulata		20
6	Iris barbata		40
7	Veronica longifolia		10
8	Callistephus chinensis		22 сорти
9	Chrysanthemum achillaea		15

За таксономічною приналежністю колекційні рослини віднесено до 70 видових і внутрішньовидових таксонів, 36 родів, 18 родин. Серед них 117 особин – хвойні (відділ голонасінні), 6 – листяні (відділ голонасінні), а 288 – листяні (відділ покритонасінні). Відділ голонасінні представлений такими родинами: *Cupressaceae* – 80, *Pinaceae* – 26, *Ginkgoales* – 6 та *Taxaceae* – 11 особин. До відділу покритонасінні в колекції належать наступні родини: *Rosaceae* – 62 особини, *Buxales* – 30 особин, *Fagaceae* – 5, *Hydrangea* – 15, *Oleaceae* – 25, *Celastraceae* – 9, *Caprifoliaceae* – 5, *Fabaceae* – 1, *Berberidaceae* – 10, *Rhamnaceae* – 5, *Aceraceae* – 6, *Magnoliaceae* – 9, *Bignoniaceae* – 3, та *Betulaceae* – 103 особини.

Максимальною кількістю особин представлені такі таксони як *Corylus colurna* – 103 особини, *Buxus sempervirens* – 30, *Chamaecyparis Lawsoniana* – 10, *Spiraea japonica* – 15, *Chaenoméles japonica* 15 особин. Переважна більшість колекційних деревно-чагарникових рослин – інтродуценти. Серед них цікавими є представники флори Китаю, Японії, Кавказу, Північної Америки, Близького Сходу. Зокрема – *Ginkgo biloba*, *Prunus serrulata*, *Magnolia kobus*, *Magnolia soulangeana*, *Magnolia acuminata*, *Magnolia tripetala*, *Catalpa speciosa*. В колекції дендрарію є червонокнижні дерева і кущі (2 види) – *Taxus baccata* L, *Syringa josikaea*. [5].

Діяльність на біостаніонарі не обмежується роботою, пов'язаною з формуванням колекції. Фенологічні спостереження за деревно-чагарниковими рослинами проводяться із початку закладення біостаніонару, також ведеться активна робота у напрямку співпраці з вітчизняними ботанічними установами, садовими центрами «Етіс», «Аметіс», «Сонце-сад», «Тетянин сад», МКГ «Вінницязеленбуд», зокрема з обміну насінням та садивним матеріалом. Крім цього, проводяться екскурсії для широкого кола відвідувачів.

На базі біостаніонару проводяться наукові дослідження з вивчення основ збереження, відтворення та використання рослинних ресурсів. Студенти під керівництвом викладачів вивчають декоративні рослини, технологію їх вирощування і догляд та використання в озелененні різних об'єктів Вінниччини. Зібрані результати лягають в основу випускних дипломних робіт.

Висновки

1. Живі ботанічні колекції біостаніонару виконують пізнавальну роль, розширюють кругозір і є доповненням до екскурсій в природу, що сприяє створенню у студентів більш широкого уявлення про багатство живих форм рослинного світу, що особливо важливо для майбутніх спеціалістів лісового та садово-паркового господарства.

2. Біостаніонар являється надійною науковою базою для проведення досліджень щодо біологічних та морфологічних особливостей рослин,

репродуктивного розмноження і встановлення певних закономірностей міжвидової взаємодії різних видів декоративних рослин.

3. Практичне значення біостаціонару у питаннях вивчення перспективи використання декоративних видів рослин для озеленення різних об'єктів Вінниччини.

Список використаної літератури

1. Аксенов Е.С. Декоративные растения: деревья и кустарники / Е.С. Аксенов, Н.А. Аксенова // Т.1, Изд. 2-е, исправл. Энциклопедия природы России. – М.: АБФ/АВФ, 2000. – 560 с.: 48 цв. илл.
2. Аксенов Е.С. Декоративные растения: травянистые растения / Е.С. Аксенов, Н.А. Аксенова // Т.2, Изд. 2-е, исправл. Энциклопедия природы России. – М.: АБФ/АВФ, 2000. – 608 с.: 48 цв. илл.
3. Большая энциклопедия народной медицины. – М.: Эксмо, 2006. – 1024 с.
4. Бутило М.Д. Лікарські рослини України, їх раціональне використання і збереження / М.Д. Бутило, С.І. Дениско, І.Л. Дениско. – Умань: Уманське ВПП, 2008. – 688 с.
5. Червона книга України: Рослинний світ. – К.: Вид-тво "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 1996. – 608 с.

Список використаної літератури у транслітерації / References

1. Aksenov E.S. Dekorativnyie rasteniya: derevya i kustarniki / E.S. Aksenov, N.A. Aksenova // T.1, Izd. 2-e, ispravl. Entsiklopediya prirodyi Rossii. – M.: ABF/ABF, 2000. – 560 s.: 48 tsv. ill.
2. Aksenov E.S. Dekorativnyie rasteniya: travyanistyie rasteniya / E.S. Aksenov, N.A. Aksenova // T.2, Izd. 2-e, ispravl. Entsiklopediya prirody I Rossii. – M.: ABF/ABF, 2000. – 608 s.: 48 tsv. ill.
3. Bolshaya entsiklopediya narodnoy meditsinyi. – M.: Eksmo, 2006. – 1024 s.
4. Butylo M.D. Likarski roslyny Ukrayiny, yikh ratsionalne vykorystannya I zberezhennya / M.D. Butylo, S.I. Denysko, I.L. Denysko. – Uman: Umanske VPP, 2008. – 688 s.
5. Chervona knyha Ukrayiny: Roslynnyy svit. – K.: Vyd-tvo "Ukrayinska entsyklopediya" im. M.P. Bazhana, 1996. – 608 s.

АННОТАЦІЯ
БИОСТАЦИОНАР ВИННИЦКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТА КАК УЧЕБНАЯ, НАУЧНАЯ И
ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ БАЗА В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ
САДОВО-ПАРКОВОГО ХОЗЯЙСТВА / ПРОКОПЧУК В. М.,
ЦИГАНСКИЙ В. И., ЦИГАНСКАЯ О. И, МАТУСЯК В. М.

Рассматриваются вопросы формирования и использования биостационара как учебной, научной и производственной базы в подготовке специалистов за специальностями "Лесное хозяйство" и "Садово-парковое хозяйство" при преподавании предметов профессионально ориентированных дисциплин. Важность биостационара в вопросах изучения перспективы использования декоративных видов растений для озеленения разных объектов Винницкой области.

Ключевые слова: биостационар, коллекция, вид, декоративные формы, практическая подготовка.

ANNOTATION
VINNYTSYA NATIONAL AGRARIAN UNIVERSITY
BIOESTABLISHMENT AS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND
PRODUCTIVE BASE IN PREPARATION OF PARK AND GARDEN
ECONOMY SPECIALISTS / PROKOPCHUK V. M., TSYHANSKYI V. I.,
TSYHANSKA O. I., MATUSYAK M. V.

The question of permanent bioestablishment forming and use as an educational, scientific and productive base in preparation of specialists after specialities "forestry" and "Park and garden economy" at teaching of the articles of the professionally oriented disciplines is examined. It is sat that permanent bioestablishment has an important value in the questions of prospect study in the using of plants decorative types for planting of different objects greenery in the Vinnytsya area.

Keywords: permanent bioestablishment, collection, kind, decorative forms, practical preparation.

Авторські дані

Прокопчук Валентина Мар'янівна – канд. біол. наук, доцент, завідувач кафедри садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3. e-mail: prokopchuk@vsau.vin.ua).

Циганська Олена Іванівна – канд. с-г. наук, ст. викладач кафедри садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3. e-mail: lenkatsiganskaya@gmail.com).

Циганський В'ячеслав Іванович - канд. с-г. наук, ст. викладач кафедри садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства

Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3. e-mail: tsiganskiyslava@gmail.com).

Матусяк Михайло Васильович – асистент кафедри садово-паркового господарства, садівництва та виноградарства Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна 3. e-mail: matusyak@vsau.vin.ua).